

39

33

33

33

33

33

33

33

33

33

33

33

33

33

Alexandra

ЖАКАСИЯДАҒЫ
ПИСАТЕЛЬЛЕР
ОРГАНИЗАЦИЯСЫ

39

Ах тасхы

Қоос литература

1991

СЫЛЫХ-ЧАРЫДЫҒ АЛЬМАНАҒЫ

Жақсқия обласқия
библиотека

ҚЫЛЧАРДАҒЫ
ИҒА СЫҒАРЧАН
ЖАКАС ПОЛІҒІ
БАН . 1991

Аркас орнындок одыр халган. Анынзар кіресте хазаан сомнаң кү-
ліністе тып парған Камис азырылбин көрген.

Людмила КОСТЯКОВА

САҒАА ОЛ ХАРАА УЧУН — АЛҒЫС

Чайгы наа ла пасталыбысхан. Ол күн наңмыр кинетін, көнектен не урған чіли, чаап сыххан. Піди тигір күгүрт чох сымзырых полза, табырах айазарын сағыба. Наңмыр хайди даа пис, алты күнче чаар. Ана ол туста кізее изі чох пілдірібісче. Хайда, тізең, тигір, нимее-де хомзынып, харах чазын айабин, прай чир үстүне чайчатхан осхас. Андада чүрек кізіні ноға-да, пу чир үстүнде улуғ хыйал ит салған чіли, пыросындырча. Че пірееде, чоғар көріп, пу чир үстүнде тигірниң күзі прай нимеден илбек тіп сағын салчазын.

Че чуртас, пір синде турбин, алнынзар хаалап ла одырча. Аның тамырлары хайда табырах, хайда сала ла пілдірте, саап одырчалар. Ана лу күннің чарни харахха көрінмес туста пала төрітчен турада ипчілернің постарының сағысырастары, ачырганыстары полған...

Чнит ипчичек, пала таап полбин, пір час артинаң майыхчатхан.

— Че ам көмес ле, көмес ле! Света чах, пазох көмес ле. Амох, амох... Мына пазычаа көрінче, — акушерканың часхарчатхан үні ырахтын истілче.

— Анаң көмес тее хысхыарчых па! Хайдаг андаг ипчі пол парды. Хайзылары хулах тундыра аахтапчалар. Че мынзы,.. — паза пірсінің үнін хайдаң-да ырахтын ис салған Света.

— Ирина Сергеевна! Узуп парыр!

— Узутпа! Узутпа! Наахтарынаң сап! Галя, сап наахтарынан! Света чах, узуба! Узубада х ла! Палаң пурлухтыр саларзың. Света, тізең, ол туста күзін прай чідір париганын сизинчеткен. Аннаңар харахтары постары ла чабылчатханнар. Сырайынаң саапчатханнарына чадап айылып, агырин чоохтанған:

— Паза полбасын. Күзім чоғыл. Ахсым хурунча. Ирнілерім дее өллеп пирерчксер.

— Пар, Галя, соох суғнаң чызынчах өллеп ағыл пир. Ирнін, хамаан чысхлабыс. Че, Света, түрче тынанып ал, анаң пазох сірен көрербіс. Узуба ла, чөбе. Прай ниме чахсы парча. Иди поларга кирек. Хорыхпа. Тынанып ал, маңзыраба.

Света, Ирина Сергеевнаның амыр часхарчатхан үнін истіп, сынап таа тын алынып алған. Стол үстүнде чада, чалбах пөзік көзенек өтіре ағаа тигір прай тиксі көрінчеткен. Наңмыр, тізең, нимее-де тарынчатхан чіли, уламох тын чаап сыххан. Света, хара пулуттарзар көріп, хайдаг

пүүн изі чох кўн тiп сағынчатхан. Анан акушерказар кўрiп, хура тарчатхан ирилерiн тiлiнең ѓллеп, чоохтанған:

— Пу наңмыр кiзiнiң харах чазына ла тбѓй, уғаа аар сағыссыратча. Тохтабас ниме полар чiзе... Че...

— Хайдағ пазох аар сағыстар сағынып алғазын. Амох пис минута пазынаң палаң кўрерзiң. Андада пiр саңай полар сағаа сағыстар. Че, Света, сiренiбiзееңдек. Амды пурнада улуғ тыныс алынып ал, — кўлiмзiреп чоохтанған Ирина Сергеевна. Света, акушерканың харахтарынзар кўрiп, позының прай сидiк киреен олох сизiнген. Пазох пазында аймах-пасха сағыстар...

— Нбѓс палам кўр полбин халам?! Пiр, iкi минута ла халды. Анан орай полар. И-о-о, худайымай! Чох, чох! Хайди даа кўс табам! Хайди даа! Амох! Тыныс ла хабынып алим! Иди сағына, холларынаң стол хыриларына тыныбызып, нинче пар кўзiнең кѓксiндегi кўзiн iстiнзер кире пазыбысхан.

— Че... чадаптаң... Андағ даа полза, кўрiнер хайдағ алып...

— Ноға хысхырбинча за? Хысхыраға кирек, — хорых парып, сурған час iстiг iче. Акушерка, палачахты ойдазыра тудып, нымзах соочаанаң айанаң саабысхан. Олох туста тураа толдыра пала табызы чайылған. Света андада ла iче пол парғанына киртiнген. Прай азах-холлары пос-пас ла. Пазын кѓдiрерге дее кўс чоғыл. Че андағ даа полза, сағызына уғаа нник пiлдiрген. Орингенiне андох iстiне толдыра чылығ ойли тўскен. «Мин амды iчебин, минiң амды оолаам пар. Мына хайда сын ырыс полтыр, — иди сағына, Света кѓзенексер кўрiп чатхан. Кинетiн хап-хара пулуттар аразынаң чарых кўн сыға салған. Олох туста прай палата iстi чап-чарых пол парған. Чиит ипчi, кўн сузыма удур сырайын тудып, харахтарын чаабысхан. — Хайди син, тигiр, миннең хада ылғаан, минненѓк хада ѓрiнчеткен осхассың. Улуғ алғыс сағаа, кўнiчек, пүүн. Арса, чахсым пiрее читiремѓк. Арса, син мағаа халғанчы кўс хос пиргезiң? Андағ полза, мин киреенче, ѓлгенче сағаа, худайга чiли, пазырам. Минiң оолаамны айдас пала тѓрiдi тiпчелер. Анда синiң ѓлўзiң парох. Аннаңар пу пала хайди даа. ах сағыстығ, кѓѓлбек чўректiг полар, прайзына чарых ырыс читiр турар», — иди, кинетiн сых килген кўннең. Света сағызынаң ѓлезiп чатхан.

— Ма, кўрiп ал, хайдағ ѓкерек палачах. Кѓдiрiмi дее килiстiре, ѓс килограмм) артинаң. Сыны, тiзең, илiг iкi сантиметр. Амды, чиит iчечек, прай аар чобағларын, сағыстарын хыҗа таста. Пу нимечектi ѓскiрiп, азырап аларға сағын, — кир килiп, чоохтанған Ирина Сергеевна, анан, чуға чурухтағы нимечектi iчезiнiң хыринзар сал пирген. Света, пазын ағырын айландырып андар хараан табырах тастаан. Палачах, соох чирзер чатыр салғаннарын сизiн салған чiли, кинетiн ылғап сыххан. Харағастарың пiрде азып, пiрде чаап, азағастарын теебiне, табызын тытханнаң тыдып одырған. «Хайди пу ах чарыхха сығарға даа маңнанмааң, амох «мин не мин» тiпчеткен осхас. Мына иди пасталча полбас па полған на кiзiнiң чуртазы. Сынап таа, э-ей, хайди мынын алнында аннаңар сағын пiлбеем. Мин дее iдѓк хысхырған полам, ниме-де киректеп. Пу чирдегi киннең тынып, андох хада чуртас тадии амзабысча

наа төрсен кизи. Пас, оолаам, мин ас пирген чолча, көнү, чалтанмин паза туртуппин. Мин синиң ичеңмин. Аннаңар-да хаңан даа хайда даа синиң хыринда чөрем. Синиң чүреечеең мининең тие сабылар», — иди пос алынча палазын часхарып чатхаң иче кизи. Сагыстар, сагыстар... Хайда кизиңи угаа ырах апарыбызадырлар, а хайда кизи, оларға пастырып, узуп таа полбныбысча. Света ана сах иди истинде угаа изи чохтаңган. Пир саринаң, улуғ өрчиде, че пир саринаң — чобағда. Хайди пиди пол парды лу чуртаста үлүзи — ырызы чох. Итсе-де прай кирек позында. Пыролачаң пасха кизи чоғыл.

Иринең пис чыл чуртап, пала көрбеен. Хонғанын Света сах көрбечен дее. Арғыстарына тартылып, анзы хона даа чөрибисчен. Я, ибде ние идер зе? Чичең ние тимде, одың паза хара тас ипчизи садып алча, кип-азаан чууп пирче. Паза ние кирек ир кизее? Күлеттеп, Сашазы арғыстарынаң городты пир итчең. Иди оол тустаң сығара ник чуртасха санай сабылғанын тастап полбаан.

Чонда, хайди тидирлер, ирнү ипчи кизи түзетчең. Че полған на тимир ээле чоғыл. Пастағы чылларда Света, чуртазына хомзынып, ылғап ла чөрчен. Че соонаң хол ла саабысхан.

Иди ам даа чуртапчадарчых. Че пирсинде пичезинең хада киноға парарға сагыныбысханнар. Тасхар угаа амыр, чахсы хысхы күн полған. Килким аппағас хар ағырин чаапчатхан. Хайдағ-да угаа хайхастыг истиг күн. Пиди арыг киинең тынып, кизи чолча нинче дее парып одырарчых. Света ана ол туста кизи нинче дее чуртирчых тп сағын салған.

Иди ики пиче, холтыхтазып, чолча көблче пас парчатханнар. Тохтабин чаапчатхан хар, тигирзер көрибиссең, харахтарға, пурунға, ахсыңа туу чадыбысча. Света, ойнап, тоолапчатхан харға хайда пазына удур көдирп, хайда сырайын төбин чирзер тудыбысча. Паза көрсең, ахсын азып, пирее дее харны ирнүлеринең хаап аларға күстенче. Че ирнине тенеңи андох хайыл парча. Пичези, тизең, пир дее ние тапсабин, тунмазының ойнап парчатханын көрип ала, хости пазып одырған. Мына анзы пазох ахсын азына, пазын ойда идибизип, тигирзер харахтарың чаппин көрерге сиренче. Анаң пазох пазын тундере тудып, пулаңнадып ала, сырайындағы харны силигисче. «Хайдағ абахай, силиг миниң тунмачаам. Ам даа олған», — тп сағын салған пиче кизи. Светаны сынап таа силиг, абахай тирге чарир. Топ-тоғылах сырайлыг, тошпах күрең харахтыг, хап-хара сибирек састыг хыс. Пирееде ирнүлерин хайди-да кичиг пала ла чили тудыбысча. Андада ол уламох ачыныстыг пол парча.

Света, харнаң ойнап, пичезиниң кинетин турыбысханың даа сизинмин халған. Анзы, тизең, орамның пасха саринча удур табырах килчеткен чниттерзер харах албин көрчеткен. Света ырахтынох ирин танып салған. Анзы илееде хаптырых, хайдағ-да хысты ирнинең хучахтап, хада килчеткен изirik оолларға ние-де суулап, хатхырызып парчатханнар. Улуғ чоохта, оларға ибire-хыриндағы даа кизилерге хайыг саларға маң чох осхас пилдирген.

Света, чниттер иртип парыбысханда ла, ние-де хабынған чили пичезинер көрип, хызар парған, анаң ағырин чоохтанған: «Параан, пичең. Мин анзын пилгем».

Ол күн чиит ипчинің хараан саңай аза тартхан: кізінің чуртазы пуох күн осхас арығ, хайхастығ поларға кирек.

Сашазы ибзер ікінчі күнінде ле килген. Кірбинен чоохтанған: «Өзök парим. Матап астап пардым». Анаң табырах, чуунмин даа, стол кистіне одырыбысхан. Света, анын азыранчатханын көр полбин, тура хонған. Анаң көблче чоохтанған:

— Чарир кізі күлкізі пол чөрерге. Пүүннен сығара мин синің ипчин немеспін. Піс хачан даа ікі пасха чолча парғабыс. Чидер амды.

— Хайди за? Чарылызарға ба? Піс чарылысчабыс па? Хайди чарылызарға? Света, мин сағаа хынчам!

— Минің адым паза адирда адаба. Андағ хыныс мағаа кирек чоғыл. Исчезің ме син? Мағаа паза іди хынма. Сині паза тут полбаспын. Ханадың синің тыып парған. Аннаңар, хайдар хынзаң, андар өбрлеп учух. Чир-чайаан илбек. Күзің чидер осхас. Пір ле ниме синнең сурынчам, паза хыныстанаңар чоохтанма. Син прай пүкүлее кірде, палғаста чуураң парғазың. Сині көрерге дее чіскіністіг. Света халғанчы сөстерін тасхар чоохтаныбысхан. Чахсы тонанмин сығыбысханын хабынып, нандыра кіріп, пөрігін хаап алып, ирінзер көрбин пас салыбысхан. Хайдар парчатханын даа пілбин, алнынзар ла пастырчатхан. Пу чуртсар айланмазын ол чахсы пілген. Че паза ирінең тоғазарға килізер тіп сағынмаан. Табырах пазысха сағыстар ідök ойлааннар: «Анаң хынчам тібесчик. Уғаа оой, пір дее ниме турбас ниик хыныс парох ноо?! Тпук, татай! Хайдағ алығзым. Пида мині. Пу тустың аразына үгренип тее аларчыпын. Амды одыр халдым пала даа, үгредіг дее чох. Ин не артых, айланмас тузым саңай ниик чуртасха сабыл парған кізее пирібістім. Анаң кізі дее тир бе аны? Мин кемзім? Алай андағ-мындағ хатпын ма? Алай кинекпін ме? Ноға андағ ниме чарабас нименең пис чыл чуртап, анын алны-кистіне ойлап чөрдім? Театр, киноға даа чөрбес, кізі аразына кірбес иб хадарчаң адайах полдым. Алай минің сырайым пасха кізее көзідерге хойрых, сорыптығ ба? Анаң пиреезі пала үчүн мин чили чуртапча. Че мин, тізең, тикке ле, пала таппас хат тіп, сөклет чөрдім. Амға читіре ир ниме полчаан пілбинчем».

Светаның ачырғанғанына харах чазы тудығ чох аххан. Кинетін пазох пір ниме сағын килген. Ирткен чылда поэзының имнег пөлинде өкпезінең Марьясов оол чатхан. Армияда ағырыбызып, ибінде дее полбин, көнізінең имнег туразына кір парған. Че орай. Хайди даа имчілер күстензелер, аны ал халар ондай таппааннар. Чиит, чибіргі ікі ле частығ. Күнөрте Света ағаа укол идерге тіп кірген. Марьясов, аны көр салып, пазох сурыбысхан:

— Хачан, пичечек, ондайланып пастим? Уколларнаң майыхтыр парирзар. Пір дее ниик полбинча. Табырах имненіп аларчых.

— Имненмин, чиит поэзын хайдар парарзың. Піс сині түрчеденök азахха турғыс саларбыс. Ағаа хоза тойында күлеттеп аларбыс. Пичеленме. Чазылып ла аларға сағынарға кирек, — сала манзыри нандырган Света. Че үр дее полбин, ол үреп парған. Кізі прай ниме үгрена парча. Олімге дее. Че пу оол сағызынаң пір дее сыхпинча. Ол күн Света, тоғын полбин, ирте наныбысхан. Ибінзер киліп, сүүледе ылғап сыххан.

Нога андагдыр пу чир үстүндө, мынзы чуртирға иткен, харасхан, че хази чох полып үреп парғаң. Сашаның, тізең, чуртирға күзі, хази пойл, а ниқ чуртасха сабыл парған...

Нинчөө, нимее турча кізі чуртазы? Ниме үчүн кізі журтапча пу чир үстүндө? Кем аны паалап, синеп пілче? Я, Саша пірее блім көрген полза, иди полбасчых. Ол чуртазын паалап, хайраллап пілерчүк, неке, — сағын салған чиит ипчі.

Мындаг сағыстарға пастырып, ырах парыбысханын ам на хабынған: «Э-э, хан-худай, сынап таа полза, ам хайдар парам. Ибзер айланар паза чол чоғыл». Анаң, үр сағынмин, хада үгрениң өбрезинер пар сыххан. Кірер алнында, ізептең кічичек көрндөс сығар киліп, хол пладынаң харахтарың чысхлабысхан. «Кізінің өрчиде сыххан харах чазы мындағох ачығ ба?» — сағын салған, ахсына тол парған ачығ суғны азырыбызып. Олох туста ізік азыла түскен. Өбрезінің харындазы көр салып, андох сурыбысхан:

— Лилия ибде чоғыл ба?

— Тоғыста. Ирт, Света, иркін азыра чоохтаспаңаң.

— Чох. Андағда мин парим.

— Иртсең анан. Чылынып таа ал. Хап-орта килдің. Ам хада чай ізербіс.

Стол кистінде одыра, Сергей, үгрениңин тоозып, городтағы имнег туразында тоғынчам теен. Позынаңар илееде суулапчатхан. Че ол туста поэның сағыстарынаң айғазып, Света аны испеен. Аннаң андар чоох килістір полбин, Сергей кинетін араға сығара тартхан.

— Көмес амзабызааң ма? Кізі көңнің көдірчең ниме нооза.

— Уғаа пөзік көдірібіс пе?

— А піс көмес ле. Айнаны синин піле амзап одыраға кирек. Көп іссең, пөзік тее хаап парыбызардаң айабас.

Света, көріп, паза ниме чоохтанмаан. Пастағы иреет соонаң Сергейнің чооғы улам на сығыбысхан.

— Мин сині ікі чылча көрбеең полам. Син пір дее алыспиндырзың. Пастағызын Лилияның төреең күнінде көргем. Андада иринең хада полғазың. Тарыма мағаа. Че мин сірерні хайди-да ікі үзе пасха кізілер тіп сизінгем.

— Полар даа. Син чізе хачан ипчі аларға?

— Анзы көрінер. Угрениңеткенде маң чох полған. Ипчі аларға үр нимес. Кирек хайдаг ипчиде полча. Амды көбізі тамкы тартча, араға ісче. Соонаң іче поларынаңар сағынминчалар. Аннаңар маңзырабасха. А итсе-де, син ірліг полбаан ползан, сағаа андох көбленібізерчүкпін.

— Улуғлар прай нимені тузында идерге кирек тіпчелер.

— Хайди идерзім зе, иди киліспинчеткенде. Че кізі чир үстүндө саар азахтыг чөрбинче нооза, төбйлебізең.

Ікінчі иреет соонда, Светаның көңні улам на түс парған. Пазы кинетін не айлан сыххан. Ылғабызарынаң хорығып, ағырин чоохтаныбысхан:

— Сергей, Лилия ибде полар сағынгам. Пилген ползам, килбесчик-пін. Амды орай. Чаратсаң, мында хонып аларчыхпын. Ирімнең хырыс салгам. Аннаңар парчаң чир чоғыл.

— А-а-а, аннаңар андағ мөніс одырчазың ма. Хонып ал. Нөбс орын табылбас. Хырыс-табыс сірернің килкім полған осхас, — иди, читіре дее испин, сөс пылаза, нимее-де бринген чили, нандырған Сергей.

— Килкім, килкім. Чарылызарға даа киліс парар, неке. Мындағ чуртастан майых пардым. Аарда паза полчаам чоғыл. Син хайди сағынчазың, ниме үчүн кизи чуртапча пу чир үстүнде: тосханча азыранарға ла ба алай тоғынарға ла ба?

— Хайдағ-да писатель теен: «Піс азыранарға ла тіп чуртабинчабыс, че чуртир үчүн азыранчабыс». Полған на кизи чуртаста поэзының чолын, таап аларға кирек.

— Син чізе поэзының уянда одырчазың ма?

— Мин наа ла тоғынып пастадым. Аннаңар чоохтирға ам даа сидік. Сагаа, Света, үгренерге кирек. Мединститутта иргизин үгренчең факультет пар. Стажың читче.

— Анзы көрінер. Ам чадып, узуп аларчыхпын. Таңда иртен тоғысха.

Сергей Светаны алыңча комнатада чатыр салған. Позы, тізең, сых чөрібіскен. Араға испинчеткен ипчее көмес' ле чит парған. Чатханына пазы улам на айланып, агыр сыххан. Аннаңар, пір дее нимедеңер сағынмасха тіп, табырах узубызарға харасхан. Істінде угаа-изи чох пілдірген. Стол кистіндөк пу оол аны хучахтап, охсанарға итчеткенде, тура хонған. Че андағ даа полза, ам даа ол нимее-де ізенген.

Хараазын Света узупчатханда, Сергей олох комнатазар кір килген. Пір дее ниме чоохтанмин, чалаастанып, аның хойнына кірібіскен.

— Мин чалғызан, син чох узуп полбаспын. Пыролаба, Света. Пүүн син магаа кирексің. Тарынма магаа. Мин тіріг кизибиң, — ізіг тынып, табырах чоохтанған Сергей. Анаң Светаны кинетін хучахтап, хулаана, тарынма, Света, тарынма, сыбырап ала, пүкүлее охсан сыххан.

Че чит ипчи төдірленмеен, амыр чатхан. Істінде сағыстары табырах-табырах ойлааннар: «Хайди өнетін ир кілеп килгенге ле төйбін. Пу даа хайди ползын за? Я-а, сынап таа, анаң хыспың ма, хойрал чадарға. Ам ниме полза, ол ползын. Иирде пілгем чізе пу ниме піди тоозыларың. Амды, тізең, кемге, нимее поэзымың хайраллим за?» Чада, пазы улам на айлан сыххан. Хости чатчатхан оолның ізіг тынызына аннаңох тың ізірібіскен. Анаң, хайди-да соохха ла тоопчатхан чили, прай сірлес сыххан. Чүллеріне, тамырларына ізіг хан хаптал парған осхас полған. Сергей, пірде ізіг охсанып, пірде ирнілерінең наахтарың, хулахтарың, узун ниик сибірек састарың часхы чылығ танычах чили үбүріп, анаң, хатабох кинетін охсан сыхча. Оолның паарсах, андағох ізіг тиксі сый-базы, чүреене угаа тың тееп, ипчинің істін хылчығастап турған. Аннаңар, Света, кинетін оолзар удур айланып, аны хучахтап, ідөк, олох чили, ізіг охсан сыххан. Пу туста агаа ноға-да Сергейнең пасха кизи кирек чох осхас пілдірген. Таң пу иирге бе, таң чит поэзының ачығ үлүзіне хомзынып ла, иріне пир полбаан прай хынызың, чүреенің ізинин пу хараада чит ирге сыйлаан.

Пу полған ыраххы пір ле хараада. Ол ирнең сынында часкалығ полған. Аннаңар даа полар, ол амды іче пол парды. Піди чада, Света аар сағыстарынаң чадап ла палатазар айланған. Ибіре-хыринзар көрібіссе — сымзырых, прайзы халын уйғудалар. Ағырин турып, көблче көзенексер пастырған. «Ноға іди уғаа тың чыхчомның тамырлары сабылча ни», — сағын салған Света. Анан, базарға сидік тее полза, акушеркадаң узучаң им кілеп аларға сыххан. Чағында пір дее кізі көрінмеен. Пірее чирде узупча поларлар тіп, ойдас парарынаң хорығып, палатазар нандыра кіріп, чадыбысхан.

Чуртас полған на кізее хайдағ үлүс тимнеп салғанын пірдеезі пілбинче. «Нинче тус иртіп парды ол хараа соонаң? Анан хайдағ хыйалға киргенімні миң не амды пілчем», — тіп сағын салған Света.

Ол ирде, тоғыстаң ибзер парчадып, Света пазох Сергейге тоғас парған.

— Тиктең нимес, неке. Пазох бнетін хадарып алдың ма? Ниме кирек?

— Син кирексің. Ноға миннең тис чөрчезің? Сығдыратсам даа, чоохтазарға хыңминчазың.

— Тизерге сағынмаам мин, Сергей. Мағаа амды маң чоғыл. Ибзер маңзырапчам.

— Ааллап поэңзар апарбассың ма?

— Чох. Минің андағ ниме сағыста даа чоғыл.

— Ноға за? Алай хатап иріннең чуртапчазың ма?

— Чох, Сергей, паза мині піди чархандырба, чөбе. Мағаа пір дее кізі кирек чоғыл, пілдің ме? Чуртирға харығ полба.

— Ол хараада син піди чоохтанмаазың. Хайди пол пардың?

— Хайди полбаам. Сағаа миннең пасха ипчілер читпинче бе? — іди чоохтана, Света хыйа пас салыбысхан. Сергей, тізең, аны чидіп, хости пас сыххан.

— Мині үдезерге сағыныбыстың ма? Че поэңнаң, парчат, — табырах, көрбин дее чоохтаныбысхан.

— Я, көмес үдес салим. Света, пістің анда хайхастығ хараа полған. Параң минзер. Пазох пір ле хараа сыйлап пир, сурынчам. Света чол тооза Сергейнең сөс алыспаан. Че ибінзер читкенде, андар чылығ көріп, никк өрчиде, ағырин чоохтанған:

— Сергей, пілчезің ме, минің амды пасха, наа чуртас пасталча. Сині пір дее ниме пілбезің тіп сағынғам. Че піди полчатханында, ис. Мин хачан даа никк сағыстығ, алығ хыс полбаам. Сынында, ол хараа мағаа даа хайхастығ пілдірче. Че хайди идерзің пол парған нимені? Чахсаа ба, хомайға ба, че миңің пала полар. Пілчезің ме? Нинче-де ай пазынаң мин іче пол парам. Синнең пір дее ниме киректебинчем паза киректебеспін. Ол хараа пістің ікблеңнін не чүреенде халзын. Анзын синнең сурынчам. Ол полар палацах мині ле полар. Пілдің ме? Хайди үр пу кўннерні сағыдым. Кем аны пілче ни? Аннаңар амды син пар. Паза чолымда турба. А сағаа ол хараа үчўн улуг алғыс.

Сергей, аны исте, алаң ас парған чіли турған. Анаң кинетін харахтары ачын пўўрни ле чіли чылтыраза тўскеннер.

— Хайди? Амды миннең харыннап парды одырзың ма? Анча чыл пала таппин, пір ле хараада пол парды, я?

— Я, пар пол парды. Улўзім андағ полбас па.

— Син мини алаахтырарда алаахтырба. Мағаа андағ хаттарға урунарға киліскен. Ирге пар полбиныбыссаларох, харыннап пардым тіпчелер. Син идők поларға сағыныбыстың ма?

— Чох. Мин аның үчўн харыннабаам. Амды чолыңча пастыр.

— Син ол палаңны, сынап полза, таңдох чох итір. Истің ме? Таап алып, мағаа састырба, тўрче полза алиментке пирибизерзің. Хаттар нимессер, алығ айналарзар.

— Анзын синнең сурбасын. Ол миниң палам полар.

Сергей, париған Светаны позытпин, холынаң позынзар айландыра тартхан.

— Ис, сағызы чох хат кізі. Палаң пу ах чарыхха сыхпазын. Пілбесн ползаң, пасха тілнең чоохтазарға килізер. Мағаа, хат албаан кізее, алимент тўлеп чўрерге чарабинча.

— Ниме үчўн, Сергей, син піди чабалланчазың? Кізі аразында чуртап, пірдеезіне киртінмин, хайди чуртирға сағынчазың? Мин хачан даа кізі алаахтырбаам. Че хайди даа ползаң, піл, паарымдағы палам пу ах чарыхты хайди даа кўрер. Света читіре дее чоохтанарға маңнанмаан, Сергей, аны кинетін кўксінең хаап, сіліге-сіліге тўкўрігін пытырадып, харахтарын улам на чабал кўріп, хычан сыххан:

— Миниң чабалымны ам даа кўрбесің. Таапчат, че піл, ол кізіни нимес, аң палазы полар. Миниң тамырларымда аң хаңы ойлапча. Піл, син позыңның блімінең блбессің. Син пу палаңның холынаң блерзің, истің ме? Света Сергейзер, ам даа читіре ниме онарыл полбин, пір дее ниме тапсабин, кўр турған. «Хайдағ хорғыстығ полча кізі, чабалланчатса», — тіп сағын салған. Анаң, тудығ чох пос ла ахчатхан харахчазын чызына, нандырған:

— Нббс сини сынында ипчи кізі нимес, аң тўрїт салған?

Сергейнің кўдіріл парған кўңні, кўксіне сыыспин, сырайына сығара сабылған чіли пілдірген. Хып-хызыл сырайынзар, хап-хара чылтырасчатхан харахтарынзар паза хойралта тартылысчатхан ирнілерінзер кізі кўрчее чох полған. Светаның харахчазын кўр салып, пазох сіліге тартып, тістерін хычыратхан:

— Син миниң чўреемні харах часха хайылдырып алам тіп сағынма, чўлме. Анаң идők кўксінең хаап, алнында тізенекке турғыза сазып, чоохтан парыбысхан. — Син мағаа худайға ла чіли пазыр чўрерзің.

Света иди тізекте одырғаннаң сығара соох чирзер чадыбысхан.

— Ио, хан худайымай, кем не кўрді ни мындағ нимені. Хайдан пазох айыларға кўс алып алим. Прай істімні, чўреемні чирге чаба пазыбысты. Істімдегі чабал кір палама ла сиип парбазын. Я, пу чуртаста прай ниме үчўн тўлирге кирек, алымның чуртап полбассын. Прай пыро позымда.

ТАПТЫРҒАС

Г. Г. Котожеков. Сябирьні чинені 3

ЧООХТАР

Андрей (Кызычаков) Халларов. Чазыттыҕ чалаң. Роман. Пастағы чардыгынаң үзік. 13
 Михаил Маганаков (Маған Тимос). Апон. 35
 А. Я. Черпаков (Митхас Туран). Адай үрген хараазын 38
 Илья Топоев. Пыром таста, Камис! 41
 Людмила Костякова. Сағаа ол хараа үчун — алғыс. Синің пастағы кониниңмын (ызылбаан пічік) 54

ХОРМАЧЫ ЧООХТАР

Николай Тюкпиеков. Изі чоҳ иртен 58
 Николай Пугочаков. Адоқ апсак 63
 Юрий Топоев. Хазыр концерт 67

ОЛҒАННАРҒА

Николай Тинников. Пастағы тамах. Повесть. Пастағы чардыгынаң үзік 70
 Михаил Маганаков (Маған Тимос). Ааттар 83
 Сергей Карачаков. Кем прайзынаң күстіг? Ойын 88

КӨГЛЕР

Николай Тинников. Чирім үні. Таптып пазында. В. Г. Карповха. Бюрократтаңар сөс 106

ЧИИТ УННЕР

Федор Тохтобин. Хызыл сырларда хоостап пулуттарны... Саңай парыбыстым ол аалдан... Пазох ла аал тастынзар пастырчам. Эк, пүүн мағаа часка полбазох... Тарыма мағаа, арғызым! Пөзік ханалыҕ оградада... Таҕ чоғар суглар ахпинча... Мына тоозылды концертіңер... Харға көҕ 110
 Ирина (Хан Хызы) Царева. Чурта, тілім, чітпе 115
 Игнат Мнягашев. Цыган хынызы. Ундуттым 115
 Светлана Табаева. Күскү наңмыр. Орине түсчем 116

ТІЛБЕСТЕГЛЕР

М. Ю. Лермонтов. Мцыри. Поэма. Тілбестеен В. Майнашев 118

ЧЫЛЛАР ПАЗА КІЗІЛЕР

Я. И. Сунчугашев. Мальдяк — ниме полчаң ол. Хам сөстері 137

СИҢМИҢНИҢ, ТАТХЫННЫҢ

Е. Абдина, У. Идимешева. Хакастарның кибірлері. Аалчы кір килзе 150